

نقش نیروهای آمریکایی در اشغال ایران

۱ شهریور ۱۴۰۵ ساعت ۱۹:۱۱

برای انجام مناسب و به موقع عملیات کمک‌رسانی به مسکو، روزولت به انگلستان پیشنهاد کرد کلیه امور حمل و نقل مواد و مهمات تحت مدیریت نیروهای آمریکای انجام شود. چرچیل نیز از این پیشنهاد استقبال کرد و دولت آمریکا، که راه‌های ایران را به دلیل جنگ و درگیری ناامن و بی‌ثبات ارزیابی کرده بود، بدون هماهنگی با دولت وقت ایران نیروهای خود را همراه با افسران مجرب به ایران گسیل کرد.

در جریان جنگ دوم جهانی حوادث بسیاری رخ داد. برخی از این حوادث تاثیر بسیاری بر نتیجه جنگ داشت و متفکین را به آنچه می‌خواستند رساند. یکی از این حوادث اشغال ایران در شهریور سال ۱۳۲۰ش بود که برای ارسال کمک به اتحاد جماهیر شوروی صورت گرفت. در واقع، ایران به دلیل موقعیت راهبردی خود و اهمیت ژئوپلیتیکی در جریان جنگ جهانی دوم، به اشغال نیروهای متفکین شامل بریتانیا، شوروی و در مراحل بعدی ایالات متحده درآمد. این اشغال تأثیرات بلندمدتی بر وضعیت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ایران بر جای گذاشت. در این مقاله، به بررسی نقش نیروهای آمریکایی در این اشغال و پیامدهای حضور آنها پرداخته می‌شود.

اشغال ایران در شهریور سال ۱۳۲۰ش

با شروع حوادث منتهی به جنگ دوم جهانی ایران اعلام بی‌طرفی کرد. در واقع، رضاشاه پهلوی تلاش داشت با اعلام بی‌طرفی، ایران را از تبعات جنگ جهانی دوم دور نگه دارد. علاوه بر این، او می‌خواست تا با خرید وقت از نتیجه جنگ آگاه شود و آنگاه خود را با طرف پیروز جنگ همراه سازد. با این حال، این هدف محقق نشد و نگرانی متفکین از نفوذ آلمان در ایران و ارتباطات گسترده اقتصادی و فرهنگی ایران با آلمان باعث شد تا اشغال نظامی این کشور به عنوان راهبردی ضروری برای متفکین مطرح شود. به خصوص که در مراحل اولیه حمله آلمان به شوروی، طرف پیروز جنگ آلمان بود و این ضرورت ایجاب می‌کرد که هر چه زودتر کمک‌ها راهی مسکو شود. [۱]

از اینجا بود که استفاده از ایران به عنوان یک کریدور برای انتقال نیرو و تجهیزات به روسیه اهمیت دو چندانی پیدا کرد. البته در مورد اشغال ایران توسط قوای متفق دلایل دیگری نیز مطرح است و برخی بر این باورند که نقشه اشغال ایران پیش از این‌ها به وسیله متفکین کشیده شد. با این حال، پیروزی‌های ابتدایی هیتلر در روسیه همچون یک کاتالیزور عمل کرد و طرح حمله به ایران را نهایی نمود.

نقش آمریکایی‌ها در کمک به حمله متفقین

در مورد نقش و تاثیر آمریکایی‌ها در اشغال ایران باید گفت که این کشور همانند بریتانیا و روسیه از اشغال و حضور در ایران حمایت کرد و تمام تلاش خود را در این راستا انجام داد. در واقع هر چند برخی بر این باورند که حضور آمریکایی‌ها در ایران بیشتر نقش پشتیبانی و لجستیکی داشت اما واشنگتن اهداف کوتاه مدت و بلند مدت بسیاری را در ایران دنبال می‌کرد که اشغال ایران می‌توانست به تحقق آن‌ها یاری رساند.^[۲]

در این زمینه می‌توان به شواهد و قرائن بسیاری رجوع کرد که نشان از نقش آمریکایی‌ها در اشغال ایران در شهریور سال ۱۳۲۰ش است. اولین موردی که در این زمینه می‌توان به آن اشاره کرد مخالفت دولت وقت ایالات متحده با فروش تسلیحات به رژیم رضاشاه بود. واشنگتن با این کار موجب شد حمله به ایران و اشغال آن با سرعت هر چه سریعتری انجام شود و ترس استفاده از تسلیحات آمریکایی در برابر نیروهای متفقین وجود نداشته باشد.^[۳]

مورد دیگر این که پس از حمله آلمان به اتحاد جماهیر شوروی در ژوئن سال ۱۹۴۱م و سقوط دولت رشید عالی گیلانی در عراق، هر دو دولت انگلستان و شوروی دولت ایران را تحت فشار قرار دادند که مبادرت به اخراج کارشناسان و تکنسین‌های آلمانی کند، ولی تهران این خواست دول متفق را به هیچ وجه نپذیرفت. در همین اثنا بود که ایران از آمریکا کمک خواست تا واشنگتن از ایران حمایت سیاسی به عمل آورد، اما رهبران سیاسی در آمریکا هیچ حمایتی از تهران به عمل نیاوردند. به خصوص که آمریکا هنوز رسماً وارد جنگ دوم جهانی نشده بود و به نوعی خود بیرون از جنگ قرار داشت.^[۴]

مورد دیگر به رویکرد آمریکا پیش از حمله متفقین به ایران باز می‌گردد. در روز ۲۲ اوت سال ۱۹۴۰م یعنی دقیقاً سه روز پیش از اشغال نظامی ایران، وزیرمختار ایران در واشنگتن از واشنگتن درخواست کرد مانع اشغال کشورمان توسط نیروهای نظامی روس و انگلستان شود، اما آمریکا با اعلام اینکه آلمان نازی به بی‌طرفی ایران واقعی نمی‌گذارد و منافع و مطامع خود را در ایران پیگیری خواهد نمود موافقت ضمنی خود را برای اشغال ایران و عدم اقدام جدی برای جلوگیری از این حادثه اعلام کرد. علاوه بر این، رضاشاه دو روز پیش از حمله متفقین در تماسی تلفنی با روزولت رئیس جمهور آمریکا از این کشور درخواست کمک کرد که با مخالفت طرف آمریکایی روبرو شد. روزولت با توجیه اینکه نیروهای متفق هیچ چشم‌داشتی به استقلال و تمامیت ارضی ایران ندارند از هرگونه کمک به رضاشاه و رزید و خود نقش تسریع کننده حمله را ایفا کرد.^[۵]

حضور بیش از پیش آمریکا در ایران

جالب اینجاست که در پی حمله متفقین زمینه برای حضور و نفوذ هر چه بیشتر آمریکایی‌ها در ایران فراهم شد. دولت انگلستان خود برای ارسال تسلیحات و نیروی لازم از طریق خاک ایران با مشکلات بسیاری مواجه بود که از جمله آن می‌توان به مشکلات زیرساختی راه آهن ایران و نبود زیرساخت کافی برای عملیاتی کردن برنامه‌های خود اشاره کرد. علاوه بر این، راه‌های مواصلاتی ایران وضعیت چندان درخوری نداشت و کمبود بنادر برای تخلیه بار به مشکلات حمل و نقل می‌افزود و این کار به سختی صورت می‌پذیرفت.^[۶]

برای انجام مناسب و به موقع عملیات کمک‌رسانی به مسکو، روزولت به انگلستان پیشنهاد کرد کلیه امور حمل و نقل مواد و مهمات

تحت مدیریت نیروهای آمریکای انجام شود. چرچیل نیز از این پیشنهاد استقبال کرد و دولت آمریکا، که راه‌های ایران را به دلیل جنگ و درگیری ناامن و بی‌ثبات ارزیابی کرده بود، بدون هماهنگی با دولت وقت ایران نیروهای خود را همراه با افسران مجرب به ایران گسیل کرد. این روند سبب می‌شد حضور و نفوذ آمریکایی‌ها در ایران بیشتر شود و در کنار مسکو و لندن بتوانند جا پایی برای خود در ایران بیابند. به خصوص که تحولات بعد از جنگ نشان داد آمریکا به دنبال حضور بلند مدت در ایران است و نمی‌خواهد ایران را رها کند.^[۷]

در مجموع نقش آمریکا در اشغال ایران در شهریور سال ۱۳۲۰ش دو بعد داشت. اولین بعد آن کوتاه مدت بود و آن یاری رساندن به نیروهای اتحاد جماهیر شوروی و پیروزی متفقین در جنگ دوم جهانی بود. اما واشنگتن علاوه بر این، یک هدف بلندمدت نیز داشت و آن بینان گذاشتن بستری برای افزایش حضور و نفوذ در ایران بود. موضوعی که تحولات سال‌های بعد به خوبی آن را هویدا می‌سازد.

^[۱] محمدامیر شیخ نوری و محمد ولی پور، ایران، آمریکا و جنگ جهانی دوم، زمانه، شماره ۴۴، ۱۳۸۵

^[۲] غلامرضا نجاتی، تاریخ سیاسی بیست و پنج ساله ایران، ج ۱، تهران، رسا، ۱۳۷۱، ص ۵۸.

^[۳] غلامرضا علی بابایی، تاریخ سیاست خارجی ایران: از شاهنشاهی هخامنشی تا امروز، تهران، انتشارات درسا، ۱۳۷۵، صص ۷۵-۷۶.

^[۴] همان

^[۵] همان

^[۶] Edward Stettinius, lend-lease weapon for victory, New York, Macmillan, ۱۹۴۴, P.۲۱۲.

^[۷] جیمز بیل، شیر و عقاب، ترجمه برلیان فروزنده، تهران، نشر فاخته، ۱۳۷۱، صص ۲۷-۲۸.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۵۰۱۲۹/لایران-اشغا-آمریکایی-نیروهای-نقش>